

Ὁ Ἐθνομάρτυρας Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄

«Ἐπέλαμψεν, ἰδοῦ, ἡ ἀγία ἡμέρα τῆς θείας ἐορτῆς τοῦ σοφοῦ Πατριάρχου...», ἀναφωνεῖ ὁ ἱερός ὕμνωδός τῆς Ἐκκλησίας μας στίς 10 Ἀπριλίου κάθε ἔτους, ἐνῶ βαθιὰ ἡ συγκίνησή μας στρέφεται στὸν σεπτὸ Ἱερο-εθνομάρτυρα: «Τὸ τῆς ἀγχόνης, παμμάκαρ, φρικτὸν μαρτύριον ὑπέμεινας γενναίως ὑπὲρ πίστεως θείας καὶ τὴν ἐλευθερίαν πᾶσιν ἡμῖν ἐδωρήσω, Γρηγόριε». Καὶ συνεχίζει ὁ ὕμνωδός: «Συνάχθητε σήμερον ἐκ τῶν περᾶτων Ἑλλάδος καὶ πανηγυρίσατε...». Ἀνατρέχουμε λοιπὸν μὲ εὐλάβεια στὸ παρελθὸν καὶ ἀναζωπυρώνοντας τὴν ἐθνικὴ μας μνήμη παρακολουθοῦμε «τὰ ἴχνη εὐσεβείας ἐκ βρέφους μέχρι ἐσχάτης ἀναπνοῆς» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄, μεγάλης μορφῆς τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Ἔθνους μας.

Ὁ κατόπιν Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα τῆς Ἀρκαδίας τὸ 1745. Φτωχοὶ οἱ γονεῖς του καὶ εὐσεβεῖς, ἔσπειραν στὴν τρυφερὴ ψυχούλα του τὸν σπόρο τῆς Ἀγάπης γιὰ τὸν Χριστὸ καὶ τὴν Πατρίδα. Τὸ μικρὸ βοσκόπουλο, ὁ Γεώργιος Ἀγγελόπουλος (κατὰ κόσμον), ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα στὸ χωριὸ του ἀπὸ δασκάλους μὲ φόβο Θεοῦ, κι ἔδειξε ζῆλο γιὰ μόρφωση. Στὰ εἴκοσι χρόνια του σπουδάζει στὴν Ἀθήνα, μετὰ στὴν περίφημη Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης. Ἡ ἔμφυτη κλίση του γιὰ τὸν μοναχισμὸ τὸν φέρνει στὴ Μονὴ Στροφάδων (ἀπέναντι ἀπ' τὴ Ζάκυνθο), ὅπου ἐκάρη μοναχὸς καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Γρηγόριος. Ἐκεῖ ἀσκεῖται στὴν πίστη καὶ στὴν ἀρετὴ, ἐνῶ στὴν Πατριὰδα Σχο-

λή, ὅπου συνέχισε τὶς σπουδές του, γίνεται βαθὺς γνώστης τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας καὶ κάτοχος τῆς φιλοσοφίας.

Ἡ φήμη του Γρηγορίου γιὰ τὰ ἠθικά του χαρίσματα, τὴ μόρφωση καὶ τὴν εὐγλωττία του ἔφθασε στὴ Σμύρνη, καὶ ὁ ἐκεῖ Μητροπολίτης Προκόπιος, ποὺ καταγόταν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, τὸν καλεῖ καὶ τὸν χειροτονεῖ

διάκονο καὶ ἀργότερα πρεσβύτερο, ἀναθέτοντάς του καθήκοντα πρωτοσυγκέλλου. Ὁ Γρηγόριος γίνεται ἔμπειρος περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ ποιμαντικὰ, καὶ ὅταν τὸ 1785 ὁ Προκόπιος ἐκλέγεται Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τὸν διαδέχεται στὸν ἐπίσκοπικὸ θρόνο τῆς Σμύρνης καὶ ποιμαίνει τὸν εὐσεβῆ λαὸ τῆς περιοχῆς ἐπὶ δώδεκα χρόνια. Φιλοεργὸς

ιέρρχης, κηρύττει, αναπτύσσει κοινωνική δράση, και ιδίως μεριμνᾷ γιὰ τὴν παιδεία τοῦ ποιμνίου του.

Ἀλλὰ ἡ ἐξαιρετὴ προσωπικότητά του δοκιμάσθηκε, ὅταν τὸ 1797, σὲ ἡλικία 52 ἐτῶν, ἐξελέγη Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς Γρηγόριος Ε΄. Εἶναι τώρα ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους. Ἐκκλησιαστικὸς καὶ συγχρόνως πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῶν Ὁρθοδόξων. Ἐθνάρχης, ὑπεύθυνος νομικὰ ἀπέναντι στὸν κατακτητὴ γιὰ ὅτιδήποτε συνέβαινε μεταξύ τῶν ὑποδούλων, ὁ Γρηγόριος ἔχει βαθιὰ συναίσθηση ὅτι ἀποτελεῖ «τεῖχος τῶν χριστιανῶν» μπροστὰ στὶς ἀξιώσεις τοῦ τυράννου.

Ἡ ἐποχὴ ὅμως εἶναι τρικυμώδης. Ἡ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἀναδιοργάνωση, καὶ ἡ χριστιανικὴ κοινωνία θέλει ἀναμόρφωση. Τὸ Γένος πρέπει νὰ ἀφυπνισθεῖ, νὰ ἀναγεννηθεῖ μὲ τὴν παιδεία. Ὁ Γρηγόριος, «*σεμνὸς τὸ ἦθος, λιτὸς τὴν δίαιταν, ταπεινὸς τὴν στολήν, ζηλωτὴς τῆς πίστεως, δραστηριώτατος εἰς ὅλα του τὰ ἔργα καὶ ἄκαμπτος εἰς τὰς ἰδέας του*», ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας, ἰδρύει τυπογραφεῖο γιὰ τὴν ἔκδοση βιβλίων, συνιστᾷ μὲ ἐγκυκλίους τὴν ἀνέγερση σχολείων, τὴ διάδοση τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων καὶ κυρίως τὴν καλλιέργεια καὶ ἐκμάθηση τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας.

Ἀλλὰ συναντᾷ τὴν ἀντίδραση τοῦ κατακτητῆ, ποὺ θέλει τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς «ραγιάδες» κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία του. Δύο φορὲς λοιπὸν ἡ Πύλη τὸν καθαιρεῖ ἀπὸ τὸν πατριαρχικὸ θρόνο καὶ τὸν ἐξορίζει στὸ Ἅγιο Ὅρος, καὶ πάλι ὅμως τὸν ἀνακαλεῖ στὸ Πατριαρχεῖο, γιὰ τὸν ἀναγνωρίζει ὡς δεξιότηχνη στὴ διακυβέρνηση τῶν χριστιανῶν. Ἔτσι ἀριθμοῦμε τρεῖς πατριαρχεῖες τοῦ Γρηγορίου Ε΄ ἀπὸ τὴν πρώτη ἀνάβαση στὸν θρόνο (1797) μέχρι τὴ μαρτυρικὴ του θυσία (1821). Ἐξί ἔτη οὐσιαστικῆς ποιμαντορίας σὲ διάρκεια εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν!

Ὁ Πατριάρχης ὅμως, ὡς πνευματικὸς ἡγέτης, κατὰ τὰ διαστήματα τῶν ἐξοριῶν του ἐπιδίδεται στὴν ἄσκηση, μελετᾷ καὶ μεταφράζει πατερικὰ κείμενα, συγγράφει βιβλία καὶ κυρίως καθοδηγεῖ τοὺς μοναχοὺς. Παράλληλα, ἐπαγρυπνεῖ μὲ σθένος γιὰ τὰ δρώμενα στὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Γένος καὶ μὲ διπλωματικούς χειρισμοὺς ἐπεμβαίνει, ὅταν ἀντιλαμβάνεται ὅτι κινήσεις τῶν Εὐρωπαίων, δῆθεν ἀπελευθερωτικὲς τμημάτων τοῦ ἔθνους, θὰ ματαίωσαν τὴν ἐνιαία ἐθνικὴ ἀνάσταση. Εἶναι πραγματικὸς Ἐθνάρχης. Ἐκεῖ, στὸ Ἅγιο Ὅρος, τὸ 1818, ἔμαθε καὶ γιὰ τὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Φαρμάκη καὶ «*ἔδειξεν εὐθύς ζωηρότατον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τοῦ πνεύματος αὐτῆς*», χωρὶς ὅμως νὰ δώσει τὸν σχετικὸ ὄρκο, γιὰτί «*ἐὰν ἐμφανισθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου θέλει κινδυνεύσει ὁλόκληρον τὸ Γένος*».

Καὶ ὁ ἴδιος θεωρεῖ «*ἱερὸν σκοπὸν ἀποφασισθέντα παρὰ τοῦ Ὑψίστου*» τὴ διάσωση καὶ ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους. Γι' αὐτὸ μὲ ἔγγραφα καὶ ἐγκυκλίους μεταφέρει παντοῦ τὴν πατρικὴ φωνή του, σὲ γλώσσα συνθηματικὴ, ἐνῶ μὲ ἄκρα μυστικότητα, ἐνῶ μὲ ἄκρα μυστικότητα, γνώστης τῆς ἀναμενόμενης ἐθνε-

Ὅταν στὶς 31 Μαρτίου 1821 ἡ Πύλη ἔμαθε πὼς ξέσπασε, κατὰ τὰ γνωστά, ἡ Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο, ἡ κεραυνοβόλα ὄργη τοῦ Σουλτάνου ἐξαπολύθηκε κατὰ τῶν Φαναριωτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκτελέσεις, ἐμπρησμοί, ληηλασίες, ἀποκεφαλισμοὶ καὶ ἀπαγχονισμοί, σωροὶ τὰ σφάγια τῆς μανίας τοῦ Σουλτάνου, ἔκθετος ὁ Πατριάρχης. Ὁ Μέγας Διερμηνέας καὶ ἡ Ρωσικὴ Πρεσβεία τοῦ συνιστοῦν τὴ φυγὴ καὶ τὴ σωτηρία του γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Γένους. «*Πὼς θὰ ἐγκαταλείψω τὸ ποίμνιόν μου;*», τοὺς ἀπαντᾷ. «*Εἶμαι Πατριάρχης, γιὰ νὰ σώσω τὸν λαόν μου, ὄχι διὰ νὰ τὸν ρίψω εἰς τὰς μαχαίρας τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου θὰ χρησιμεύσει περισσότερο ἢ ἡ ζωὴ μου. Ὑπάγω ὅπου μὲ καλεῖ ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ ἔθνους μου καὶ ὁ Πανάγαθος Θεός*».

γεραίας, συνιστᾶ περίσκεψη καὶ ὁμόνοια, ἐνθαρρύνοντας γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ. Ἐξάλλου, μέχρι αὐτοθυσίας φιλάνθρωπος, ἰδρύει «*κιβώτιον τοῦ ἐλλέους*», συγκεντρώνοντας χρήματα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἐνίσχυση τῶν πτωχῶν καὶ τοῦ Ἄγωνα.

Καὶ φθάνουν οἱ κρίσιμες ὥρες. Μὲ τὴν ἔναρξη τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ Μολδοβλαχία (22 Φεβρουαρίου 1821) φόβος καὶ τρόμος καταλαμβάνει τὸν Σουλτάνο. Θηριώδης ἐξαπολύει τρομοκρατία στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ζητᾶ ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ ἀρχηγὸ τῶν Ὀθωμανῶν νὰ ἐκδώσει «φετβά» –δικακήρυξη– γιὰ τὴν ἐξόντωση τῶν χριστιανῶν στὴν αὐτοκρατορία του. Ὁ Πατριάρχης ἐκλιπαρεῖ τὸν ἱερωμένο νὰ δείξει εὐσπλαχνία, «*ὅτι τὸ Γένος ἦταν ἀμέτοχο στὴν ἐξέγερση τοῦ Ἵψηλάντη*», καί, γιὰ νὰ τὸν καθουσιάσει, στέλνει ὁ ἴδιος ἐγκυκλίου καὶ ἀποκηρύσσει τὴν Ἐπανάσταση. Ὁ πρωθιερέας, τηρητὴς τοῦ Κορανίου καὶ δίκαιος ἄνθρωπος, πείθεται καὶ δὲν ἐκδίδει τὴ δικακήρυξη γιὰ τὶς γενικὲς σφαγές. Ἀλλὰ ὁ Σουλτάνος μαινόμενος τὸν δολοφονεῖ.

Ὁ νέος ἱμάμης ὑποχρεώνεται νὰ ἐκδώσει ἀπόφαση «*γιὰ τιμωρία τῶν ἐνόχων*», κάπως μετριοπαθῆ, ἀλλὰ στὴν πράξη ἀπάνθρωπη. Καὶ ἀρχίζουν ἄγριοι διωγμοὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἐξορίες, φυλακίσεις, θανατώσεις ἐπιφανῶν πολιτῶν, ληστείες καὶ δημεύσεις περιουσιῶν... Ὁ Πατριάρχης, «*ἀδιαλείπτως προσευχόμενος*», ἀγωνιᾷ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ποιμνίου του, καὶ μὲ ἐνέργειές του προσπαθεῖ νὰ καταπραῦνει τὸν Σουλτάνο νὰ ἐκδώσει φερμάνι γιὰ ἀμνηστία τῶν πολλῶν. Ἀλλὰ ἐκεῖνος θέτει τοὺς ὅρους του: «*Νὰ ἐπανεέλθουν ὅλοι στὴν ταπεινότερη ὑποταγή, νὰ εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὴν κοινὴ ἡσυχία οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν, νὰ ἀφο-*

ρίσει ὁ Πατριάρχης τὸν Ἵψηλάντη καὶ τὸν Σοῦτσο, νὰ ἀπολύσει ἀπὸ τὸν ὄρκο τῆς Ἐταιρείας ὅσους τὸν εἶχαν δώσει, διαφορετικὰ οὔτε ἓνας χριστιανὸς ζωντανός.

Τὸ Γένος ἀντιμετωπίζει κίνδυνο ἀφανισμοῦ. «*Παναγία μου, βοήθησε τοὺς χριστιανούς*», ἔγραφε τότε ὁ Γέρος τοῦ Μοριά. Ἐγγραφο δὲ τῆς Πύλης (Ἰουνίου 1821) πρὸς τὸν πρεσβευτὴ τῆς

Ρωσίας Στρόγανωφ ἀναφέρει: «*Ἡ Πύλη εἶχε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐξολοθρεύσῃ πᾶν τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ μακροθύμως φερομένη διέταξε τὸν Πατριάρχην ἵνα καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ*». Καὶ ὁ Γρηγόριος, ἐκείνη τὴν τρομερὴ στιγμὴ, ἀναλογίζεται τὴν αἱματοχυσία στὴν Πελοπόννησο μὲ τὴν ἐπανάστα-

ση του Όρλωφ τὸ 1770 καὶ τὸ «ρεμπελιὸ τῶν γενιτσάρων» στὴ Σμύρνη τὸ 1797 μὲ χιλιάδες σφαγές. Συγκαλεῖ τὴ Σύνοδο, παρὼν ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Πολύκαρπος καὶ 49 ἱεῖς. Συσκέπτονται. Κάτω ἀπὸ τὸ φοβερὸ μαρτύριο τῆς συνειδήσεως καὶ μὲ ἀναστατωμένες τὶς καρδιές, στὶς 23 Μαρτίου 1821 «ἐξέδωκεν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία συνοδικὰ καὶ πατριαρχικὰ ἔγγραφα καταρωμένη καὶ ἀφορίζουσα τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Σοῦτσον ὀνομασί...». Τὸ φρικτὸ δίλημμα τῆς ὑπογραφῆς τους ἀποκαλύπτει ἡ δήλωση τοῦ Πατριάρχου: «*Ἀφορισμὸν ἐξεδώκαμεν κατὰ τοῦ ἐνόηλου Γένους, φοβούμενοι τὴν σφαγὴν τοῦ ἀνόητου Γένους*».

Καὶ πράγματι, οἱ ἀφορισμοὶ ἔσωσαν ἑκατοντάδες χιλιάδων ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Ἀλλὰ ἔγιναν ἀθρόες σφαγές μέσα στὴν Πόλη ὡς τὸ τέλος Μαρτίου. Ἄσσκεφθοῦν οἱ ἐπικριτὲς τοῦ Πατριάρχου τί θὰ πάθαινε τὸ Ἔθνος, ἂν ὁ Πατριάρχης τηροῦσε ἀρνητικὴ στάση ἀπέναντι στὶς ἀξιώσεις τοῦ Σουλτάνου. Ἐξάλλου, τὰ ἔγγραφα ἦταν ἀδύνατον νὰ ἀναχαιτίσουν τὴν ἐπαναστατικὴ

ὀρμὴ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τὸ γινώριζε αὐτὸ ὁ Πατριάρχης, ὅπως καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔγραφε στὶς 29/1/21821 στὸν Κολλοκοτρώνη, προβλέποντας ἀφορισμὸ: «*Ὁ μὲν Πατριάρχης, βιαζόμενος παρὰ τῆς Πόρτας, σῶς στέλνει ἀφοριστικὰ καὶ ἐξάρχους... Ἐσεῖς ὅμως νὰ τὰ θεωρεῖτε αὐτὰ ὡς ἄκυρα, καθότι γίνονται μὲ βίαν καὶ δυναστείαν καὶ ἄνευ θελήσεως τοῦ Πατριάρχου*».

Κι ὅταν στὶς 31 Μαρτίου 1821 ἡ Πύλη ἔμαθε πὼς ξέσπασε, κατὰ τὰ γνωστά, ἡ Ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο, ἡ κεραυνοβόλα ὀργὴ

ἀπαντᾷ. «*Εἶμαι Πατριάρχης, γιὰ νὰ σώσω τὸν λαόν μου, ὄχι διὰ νὰ τὸν ρίψω εἰς τὰς μαχαίρας τῶν γενιτσάρων. Ὁ θάνατός μου θὰ χρησιμεύσει περισσότερον ἢ ἡ ζωὴ μου. Ὑπάγω ὅπου μὲ καλεῖ ἡ μεγάλη μοῖρα τοῦ Ἔθνους μου καὶ ὁ Πανάγαθος Θεός*».

Ἐκείνη ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα τοῦ 1821 φάνηκε αἰώνας ἀγωνίας στὸ Πατριαρχεῖο. Τὴ Μεγάλη Δευτέρα, 4 Ἀπριλίου 1821, «*τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον*», ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος σὲ μυστικὴ τελετὴ ἀκύρωσαν τὸν ἀφορισμὸ κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν: «*Καταλύομεν τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον, ὃν ἀκουσίως ἀπνυθύνομεν, Κύριε, κατὰ τοῦ Χριστεπωνύμου ποιμνίου Σου...*». Ὁδυνηρὲς οἱ στιγμές,

Τὴ Μεγάλη Δευτέρα, 4 Ἀπριλίου 1821,
«τὴν τρίτην ὥραν μετὰ τὸ μεσονύκτιον»,
ὁ Πατριάρχης καὶ ἡ Σύνοδος σὲ μυστικὴ τελετὴ
ἀκύρωσαν τὸν ἀφορισμὸ κατὰ
τῶν ἐπαναστατῶν: «Καταλύομεν
τὸν ἀφορισμὸν τοῦτον, ὃν ἀκουσίως
ἀπνυθύνομεν, Κύριε, κατὰ τοῦ Χριστεπωνύμου
ποιμνίου Σου...».

τοῦ Σουλτάνου ἐξαπολύθηκε κατὰ τῶν Φαναριωτῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐκτελέσεις, ἐμπρησμοί, ἱελοασίες, ἀποκεφαλισμοὶ καὶ ἀπαγχονισμοί, σωροὶ τὰ σφάγια τῆς μανίας τοῦ Σουλτάνου, ἔκθετος ὁ Πατριάρχης. Ὁ Μέγας Διερμηνέας καὶ ἡ Ρωσικὴ Πρεσβεία τοῦ συνιστοῦν τὴ φυγὴ καὶ τὴ σωτηρία του γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Γένους. «*Πὼς θὰ ἐγκαταλείψω τὸ ποίμνιόν μου;*», τοὺς

συνεχεῖς οἱ σφαγές τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν, καὶ ἔφθασε ἡ ὥρα τοῦ κλήρου καὶ τῆς βεβήλωσης τῶν ἱερῶν καὶ ὁσίων τῆς Ὀρθοδοξίας. «*Ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτὴ ἐπρόσμενε τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα*», γιὰ νὰ διαπεράσει ἡ ρομφαία τὶς καρδιὲς ὀλόκληρου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Νύχτα Ἀναστάσεως, 10 Ἀπριλίου 1821, λειτούργησε ὁ Πατριάρχης, καὶ τὸ πρῶτ, μὲ ποδοβολητὰ ἀλόγων καὶ ἀθλασμοῦ, ἀξιωματοῦχοι

καὶ πλήθος «μορφὴν φέροντες τεράτων ἀγριωπῶν» ἀνακοίνωναν τὸ διάταγμα πὼς ὁ Γρηγόριος παύεται, «ἐπειδὴ ὁ Ἕλληὴν Πατριάρχης ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἀχάριστος καὶ ἄπιστος πρὸς τὴν Πύλην καὶ ραδιοὔργος...».

Μαρτυρικὴ ἡ πορεία του πρὸς τὴ θυσία, ὅπως μαρτυρικὴ ἦταν καὶ ἡ ζωὴ του γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ καθήκοντος.

«ὡς πρῶτος δῆθεν καὶ κύριος ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου».

Ἐκεῖ, στὴ μεσαία πύλη τοῦ Πατριαρχείου, ἔγινε ὁ μαρτυρικὸς ἀπαγχονισμὸς τοῦ γέροντος Ἐθνάρχη –«*κρεμάμενος ὡσὰν νᾶτανε φονιάς*»– κάτω ἀπ’ τὶς ὕβρεις καὶ τοὺς χλευασμοὺς ἐξαγριωμένου πλήθους ἐνόπλων στρατιωτῶν. Στὸ στήθος του ἀναρτήθηκε ἔγγραφο μὲ

μεταφέρθηκε στὴν Ὀδησοῦ τῆς Ρωσίας. Ἐκεῖ, στὶς 19 Ἰουνίου 1821, τὸ ἄφθαρτο καὶ ἄοσμο λείψανό του ἐτάφη «*ὡς κοινοῦ τῶν Ὀρθοδόξων πατρός*» μὲ αὐτοκρατορικὲς τιμὲς καὶ πάνδημη συμμετοχὴ Ὀρθοδόξων καὶ Ἑλλήνων στὸν ἐλληνικὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Τριάδος «*ὡς λείψανον ἱερομάρτυρος*».

Ἡ ἱστορία κατέγραψε τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην Γρηγόριο Ε΄ μετὰ τῶν μαρτύρων τοῦ Ἐθνους, καὶ ἡ Ἐκκλησία τὸν συγκαταρίθμησε μετὰ τῶν Ἁγίων Ἱερομαρτύρων. Ἡ θυσία τοῦ Πατριάρχου τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καθάγιασε καὶ ἐξύψωσε ἠθικὰ τὸν ἀγῶνα στὶς ψυχὰς τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821. «*Εἰς τὴν κόψιν τοῦ ἐλληνικοῦ σπαθιοῦ ἦτο γεγραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐθέριζεν*», ἔγραφε ὁ Γ. Τερτσέτης, καὶ ὁ Σπυρ. Τρικούπης ἐνώπιον τῶν πληρεξουσίων τῆς Β΄ Ἐθνοσυνελεύσεως ἔλεγε: «*Ἡ ἀνεξαρτησία δὲν ἐγράφη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Συντάγματι τοῦ 1843, ἀλλὰ τὸ 1821... διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄*».

Τὰ τίμια λείψανά του ἀπὸ τὸ 1871 προσκυνοῦμε στὴ Μητρόπολη Ἀθηνῶν, καὶ ἡ εὐλαβὴς εὐγνωμοσύνη τῆς Πολιτείας ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του μπροστὰ στὰ Προπύλαια τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου «*ὡς φρουροῦ πάσης πνευματικῆς ἐπιδόσεως τοῦ Ἐθνους*». Ἐκεῖ μαρμαρωμένος θὰ στέκει «*ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας μας*», ὁ Πατριάρχης τοῦ ἐπαναστατημένου Γένους μας. Γιὰ νὰ εὐλογεῖ ὁ κορυφαῖος πρωτομάρτυρας τῆς Ἐθνεγεσίας τοῦ 1821 Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ καὶ νὰ πρεσβεύει «*ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*» πρὸς «*τὸν οὐράνιον Θεόν, ἔφορον τῶν θείων καὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων*».

Α. Κ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ-ΚΑΛΑΜΑΡΑ

Ἐκεῖ, στὴ μεσαία πύλη τοῦ Πατριαρχείου, ἔγινε ὁ μαρτυρικὸς ἀπαγχονισμὸς τοῦ γέροντος Ἐθνάρχη –«*κρεμάμενος ὡσὰν νᾶτανε φονιάς*»– κάτω ἀπ’ τὶς ὕβρεις καὶ τοὺς χλευασμοὺς ἐξαγριωμένου πλήθους ἐνόπλων στρατιωτῶν.

Στὸ στήθος του ἀναρτήθηκε ἔγγραφο μὲ τὴν αἰτία τῆς καταδίκης του. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες ἔμεινε στὴν ἀγχόνη τὸ λείψανό του. Τὴν Τρίτη τοῦ Πάσχα παραδόθηκε τὸ νεκρὸ σῶμά του σὲ φανατισμένο ὄχλο Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ φρικτὰ τὸ διαπόμπευσαν στὸ λιθόστρωτο τοῦ Φαναρίου καὶ στοὺς γύρω δρόμους, τὸ ἔριξαν στὸν Κεράτιο Κόλπο.

Τὸν ἔσυραν βάνουσα μέχρι τῆς παραλίας γιὰ ἐξορία δῆθεν στὴ Χαλκηδόνα. Ἀλλὰ, ὅσο διαρκοῦσε ἡ ἐκλογὴ τοῦ νέου Πατριάρχου, ὁ Γρηγόριος ὑφίστατο βασανισμοὺς σὲ φυλακὴ, προπηλακισμοὺς, ραπίσματα, ὕβρεις καὶ ἀπειλὲς νὰ ἀλληλοσπασθῆ. Ἐκεῖνος, ὡς μάρτυρας Χριστοῦ, ἀντιδροῦσε ἐπίμονα προσευχόμενος, καὶ μὲ τὸ τέλος τῆς ἐνθρόνισης τοῦ νέου Πατριάρχου, σὲ ἐλλεινὴ κατάσταση, ἐξευτελιζόμενο, τὸν ἔσπρωχναν στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο, γιὰ νὰ θανατωθεῖ

τὴν αἰτία τῆς καταδίκης του. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρες ἔμεινε στὴν ἀγχόνη τὸ λείψανό του. Τὴν Τρίτη τοῦ Πάσχα παραδόθηκε τὸ νεκρὸ σῶμά του σὲ φανατισμένο ὄχλο Ἑβραίων, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ φρικτὰ τὸ διαπόμπευσαν στὸ λιθόστρωτο τοῦ Φαναρίου καὶ στοὺς γύρω δρόμους, τὸ ἔριξαν στὸν Κεράτιο Κόλπο. Κι ὅμως, ἂν καὶ ἔδεσαν πέτρα καὶ λόγισαν τὸ ἄψυχο σῶμα, γιὰ νὰ χαθεῖ στὸν βυθό, κατὰ Θεῖα Οἰκονομία ἡ σορὸς του βρέθηκε ἐπιπλέουσα ἀπὸ τὸν Κεφαλήνονίτη πλοίαρχο Ἰ. Σκλήβαο καὶ